

TILL 250-ÅRSMINNET AV AARON ISAACS FÖDELSE

Bertil Maler

Stockholms universitet

Låt vara att Aaron Isaac inte hör till de andens stormän, vilkas födelse- eller dödsdagar det åligger en tacksam eftervärld att uppmärksamma och begrunda. Vem vill tex jämställa honom med sådana "årskamrater" som Moses Mendelssohn eller Gotthold Ephraim Lessing? Men den svenska, enkannerligen stockholmska, judenheten kan ändå ha anledning att ägna någon uppmärksamhet åt sin "founding father". Det var dock genom Aaron Isaacs initiativ som Sverige öppnade sina portar för judarna. Och ytterligare något som bör uppskattas: Aaron Isaac hör till de lätt räknade judiska författare som författat memoarer. Hans på tyska avfattade *Minnen* är ju som bekant utgivna av Abraham Brody och Hugo Valentin i *Judiska Litteratursamfundets skriftserie* nr 10 (Stockholm: Hugo Geber, 1932). Men dessa omfattar inte hans "samlade skrifter". Redan före Sverigetiden hade Aaron Isaac gripit till pennan. Men resultatet av detta författarskap har hittills inte kunnat avnjutas i svenskt tryck.

Vilket bättre sätt då att hylla Aaron Isaacs minne än att ur glömskan dra fram en hittills i Sverige opublicerad dikt av hans hand?

Med denna dikt förhåller det sig sålunda. I introduktionen till sin och Brodys utgåva av Aaron Isaacs memoarer anmärker Valentin att "dessa knaggliga rimmerier äro mycket långa och sakna såväl konstnärligt som autobiografiskt värde". Därför hade de inte avtryckts som bilagor. Begrepp som "knagglighet" och "konstnärligt värde" är ju sådant som man inte tvistar om. Jag ger dock Hugo Valentin rätt i att Aaron Isaacs "rimmerier" inte har någon omistlig estetisk valör. På sin höjd är de njutbara som kuriosa för en hävdatecknare utan höga anspråk på poetisk skönhet. Beträffande

"knaggligheten" i judisk prosodi är det fö på sin plats att erinra om att diktarna i äldre tid brydde sig föga om regelbunden meter. Huvudsaken var rimmet, sedan kunde hemistiken innehålla ett varierande antal versfötter resp ictus.

Ätminstone det ena av de två skaldestycken det här gäller — det är tyvärr endast två dikter som nått oss, den som utgör föremål för vår artikel och en om slottet Ludwigslust — synes mig inte sakna intresse för totalbilden av vår jubilar.

Det är den drapa Aaron Isaac tillägnade den nyvordne läkaren Marcus Moses vid dennes bröllop år 1764 — alltså tio år före bardens ankomst till Stockholm.

Innan jag kommer till texten, är det lämpligt att beröra vissa detaljer. Dels gäller det föremålet för hyllningsdikten, doktor Marcus Moses, om vilken *Minnenas* författare har åtskilligt, och inte alltid fördelaktigt, att förtälja. Dels är det fråga om en tidigare utgåva av dikten, nämligen i Mecklenburg på 1700-talet. Dels slutligen måste något sägas om principerna för transkription av texter avfattade på hebreiskt alfabet.

Först alltså mycket kort om den lycklige brudgummen och nybakade doktorn Marcus Moses, till ledning för den som till äventyrs behöver en uppfriskning av sina hågkomster från Aaron Isaacs berättelse om honom. Den unge Marcus, son till en rabbin i Pressburg, hade i rätt eländigt tillstånd kommit till Büt-sow, där Aaron Isaac genom idoghet arbetat sig upp till en aktad och inflytelserik ställning. Han hade stigit till "gabbai", synagogföreståndare. Den unge mannen hade blivit faderligt omhändertagen av Aaron Isaac, hade fått

bo och vila ut i hans hus, hade av sin värd förhjälpats till att skriva in sig vid universitetet — sådant kostade pengar, och herr gabbai samlade ihop nödiga medel bland ortens bättre ställda "balebatim". Vidare hade Aaron Isaac lagt ett gott ord för unge Marcus här och där i universitetskretsar och till på köpet skaffat honom en rik brud. Tyvärr blev denna altruistiska insats illa lönad, vilket man kan läsa om i *Minnena*, s 79 f. Men om den sorgliga ändalykten visste Aaron Isaacs ingenting vid komponerandet av bröllopskvädet. Då rådde den triumfatoriska stämning som skall prägla en "doktorsmiddag", och Aaron Isaac kunde i patriarkaliskt majestät besjunga läraryrkets höga etiska imperativ.

Det "knaggliga rimmeriet" skulle väl som flertalet tillfällighetsverser ha hamnat i papperskorgen, om det inte hade snappats upp av en av dem som var med vid "disputationsakten", professorn Oluf Gerhard Tychsen. Denne man, åt vilken Hugo Valentin ägnar ett par sidor i den citerade editionen, hade börjat som judemissionär, blivit professor i "orientaliska språk" i Bützow, efter 1789 överflyttad till Rostock, och stod på bästa fot med Aaron Isaac. Han berättar om dennes dikter och publicerar i *Gelehrte Beyträge zu den Mecklenburg-Schwerinschen Nachrichten* år 1766 en transkription av Aaron Isaacs dikt under titeln "Ein jüdisches Gedicht auf den Herrn Doctor Marcus Moses".

Genom benäget bistånd av Köpenhamns Kong. Bibl:s Jødiske Afd. har det blivit möjligt att till Stockholm införskaffa en fotokopia av ifrågavarande "editio princeps". I en exkurs till inledningen i Brody-Valentins utgåva, författad av rabbinen dr Siegfried Silberstein i Rostock, behandlas bla — s 55 f. — Aaron Isaacs dikter. Därvid tillägger Silberstein i noten 54, s 363, att manuskriptet till bröllopsdikten på flera ställen avviker från den i *Gelehrte Beyträge* publicerade.

När det nu gällde att inför 250-årsjubileet ge ut en andra upplaga av dikten, kunde en samvetsgrann textutgivare inte underlåta att göra vad i hans makt stod för att skaffa fram det i Rostocks universitetsbibliotek förvarade originalet. Tack vare en behjärtad insats av fil mag Theodor Katz, tidigare skolelev i Rostock, numera knuten till Kungliga Bibliotekets handskriftsavdelning, har det lyckats att lokalisera och kopiera originalet, en filologisk bedrift för vilken jag även offentligen önskar

framföra mitt stora tack. Det är detta original som ligger till grund för den text som här skall återges.

Det hade ju varit enklast att inskränka sig till att trycka ett faksimil eller en till kvadrattryck transkriberad andra upplaga av det isaacska manuskriptet. Detta är för skrivet med samma rena, vackra piktur som det många år senare nedskrivna originalet till *Minnena*, se Brody-Valentins faksimil mellan sidorna 96 och 97.

Men då detta mitt bidrag vill nå även andra än den snäva läsekrets som kan läsa hebreisk kursiv, nödgas jag, liksom på sin tid Tycksen, presentera Aaron Isaacs opus i transkription till latinskt tryck. Och därmed är vi inne i en svår och komplicerad diskussion. Helst skulle jag ha velat undvika att ta ställning, men då även dr Brodys transkription från visst håll utsatts för en — i mitt tycke alldeles överdriven och felaktig — kritik, (se dr Yakov Schatsky's recension i *Yivobleter* 2 (1936), s 284) vill jag i detta sammanhang begagna tillfället att motivera mitt eget ställningstagande.

Som bekant använde judar långt in på 1700-talet, och använder på sina håll än i dag, den hebreiska skriften, även när det gäller att uttrycka sig på andra språk än hebreiska. Detta har sin grund i att inte minst medeltidens judar hade en väl förståelig anledning att undvika det latinska alfabetet, som de kallade "galächisch", efter hebr galach, katolsk präst. Bruket att ständigt bruka det hebreiska alfabetet, såväl i kursiv som i kvadrattryck, omfattade både det sefardiska ladino och senare judesmo som de aschkenasiska judarnas jude-tyska och senare jiddisch. Till filologernas förtvivlan! Ty därigenom kom det semitiska bruket att uraktlåta utsättandet av vokalvalörerna att i högsta grad försvåra rekonstruktionen av sådana spanska och portugisiska resp franska och tyska böjningsformer och glosor som filologer är på jakt efter.

Det såda gäller inte minst transkriptionen av pre-jiddiska texter. Med denna term avses sådana som skrevs under tiden från de äldsta dokumenten på judetyska från 1000- och 1100-talen till inlemmandet av dessa mål i det slaviska språkområdet, inom vilket känslan för sambandet med tyskan så småningom nästan helt avklingade och tillkomsten av det jiddiska talspråkets olika dialekter kunde ske. Hur många problem i dessa dialekters vokalsystem

SUMMARY: COMMEMORATING THE 250TH ANNIVERSARY OF AARON ISAAC'S BIRTH

The present article concentrates on one of the two extant poems preserved from the "pre-Swedish period" of Aaron Isaac, otherwise known as the founding father of Swedish Jewry. The poem is presented here in a form as close as possible to the original manuscript which is kept in the University Library of Rostock. However, it has been transcribed into Latin letters so as to make it more easily accessible; and the present writer has even ventured into a Swedish rendering of the text. The poem is a panegyric dedicated to Marcus Moses, who had recently been promoted physician; it is one of those occasional products which

would probably have vanished, were it not for some fortuitous event, in this case represented by Professor Tychsen, an intimate friend of Aaron Isaac. The author of the poem has been reproached of badly flowing metre. But, in the present writer's view, rhymes mattered more than metre to Aaron Isaac as well as to Jewish prosody in general; moreover, judged by Germanic standards, the poem may seem faulty in more than one respect, but the fact is that the poem is modelled on Semitic rather than Germanic patterns, and this is, among other things, borne out clearly by the alphabetical arrangement of the verses.

hade vi inte kunnat få ett fastare grepp om, ifall vi i de pre-jiddiska handskrifterna och äldsta trycken kunnat se, vilket uttal vokaler-na hade!

Därför kan man på sätt och vis förstå jid-dichistikens "grand old man", Max Weinreich, professor vid Columbia Univ., USA, då han i *Old Yiddish Poetry in Linguistic Research*, Word 16, s 116 säger "that the practice of transposing texts of the old Yiddish period into normalized MHG (Middle High German) is outright detrimental" (citerat efter Wulf-Otto Dreessen i *Akêdass Jizbak*, Hamburg: Leibniz Verlag, 1971, s 4).

Men ibland, tex i vårt fall där det mera rör sig om att göra en kulturellt intressant text tillgänglig för en icke specialiserad läsekrets än om en vetenskapligt rigorös analys av textens fonologi, kan det inte anses befogat att behårt hålla fast vid den weinreichska principen. Enligt min mening bör man kunna göra skillnad mellan dokument som är fundamentala för ett språks historiska utveckling och sådana som kan ha betydelse även utanför den exakta språkvetenskapens gränser. Tag t ex den gammaltyska Gudrunsagan, vilken endast är oss bekant genom ett på judetyska skrivet manuskript av år 1382, påträffat i Kairos g'nisa och nu bevarat i Cambridge universitetets bibliotek. Denna handskrift är ju av minst lika stort värde för den tyska litteraturhistorien som för den jiddiska, och det kan tyckas vara att bruka mer våld än nöden kräver att tvinga tyska litteraturvetare att dechiffra den judetyska Gudrunsagans hebre-

iska kursivskrift. Den som är mera betjänt av att kunna ta del av innehållet än av att avgöra valörerna i ett vokalsystem, hälsar nog med tacksamhet en transkription till latinskt tryck, även om denna är behäftad med vissa tillkortakommanden.

Det är därför Aaron Isaacs bröllopsdikt här publiceras i en dräkt som eftersträvar att likna den judetyska som var författarens skriftspråk vid tiden för diktens tillkomst. Dreessen har, o. c., utarbetat ett system som förefaller att vara tillfredsställande men som tillgriper så många och så invecklade diakritiska tecken, att det av tekniska skäl inte går att reproducera här och som blir nästan lika besvärligt att bemästra som den hebreiska kursivskriften. Jag nöjer mig därför med en omskrift som i mycket närmar sig den av Brody i *Minnena* tillämpade. Jag går dock inte så långt som till att separera stavelser och led som utgör delar av ett helt ord, bara därför att originalet härvidlag följer helt arbiträra principer. Det har inget textkritiskt värde att som dr Brody tex gör trycka *Behl lagrig* för *betlagrig*, "sängliggande". Likväl avstår jag från att i onödan fylla ut med nyhögtyska vokaler; det är riktigtast att inte ändra i originalets utformning.

Så skulle vi då äntligen vara framme vid vårt kväde. Blott en liten anmärkning till må tillåtas utgivaren.

Aaron Isaac saknade ingalunda konstnärliga anlag. Dessa träder i dagen icke blott i hans kalligrafi. De märks även i hans versbehandling. Hugo Valentin har kallat hans vers för

knagglig, och det är den, nämligen mätt med normerna för germansk versifikation. Men Aaron Isaac diktade efter andra, semitiska, förebilder. En sådan är att brijljer med alfabetisk vers. Psalmer, se tex psaltarens psalm 145, och mängder av medeltida pijotim är strukturerade så, att versraderna arrangeras i alfabetisk ordningsföljd. Det var en "tour de force" att kunna forma dikten efter denna rigida princip och ändå kunna producera en begriplig text — kanske ibland till priset av en krystad vändning. Denna "tour de force" har Aaron Isaac genomfört med brio, i det att han följt varje bokstav i det hebreiska alfabetet inte bara *en* gång, utan *tre!* Detta kan läsaren lätt övertyga sig om genom att obser-

vera "treklängen" i radmarkeringen av dikten. Endast *en* gång räknar skalden "fel", nämligen vid vav, av vilken han bildar en "fycklöver", men så tar han skadan igen vid nästa bokstav, som bara får två rader (1 a och b).

För den intresserade läsaren bör jag väl anföra, att Tychsen i sin utgåva på slutet bifogar en översättning av bröllopsparets ketuba. Denna medtages icke här.

I anslutning till versraderna ges ett fåtal ordförklaringar och andra anmärkningar som bedömts vara påkallade. Utrymmet tillåter blott ytterst få noter av fonetisk art. Som bilagor tillfogas dessutom en svensk tolkning av texten, samt en translitteration till hebreisk kvadratskrift av Aaron Isaacs manuskript.

- 1 a Ich werde mir ein gross drestkeit nemen
und mein libr R' Mordche rofe als mein son nennen.
- b Ach, es ist mir sehr gross bang und leit
dass mein libr son nimt fon mir abscheit.
- c Ich vill inen och desfalts mit eine kleine schrift begleiten
un vill vinschn sein veg bescholom zu beschreiten.
- 2 a Bis hirher hat sich nimals vollen die gelegenheit geben
um ein kleine ferenderung machen sein leben.
- b Bin ich zuvahr sehr klein und schlecht,
so bitte 1000, nem er es nit an f'r umrecht.
- c Bevusst ist mir mein veinigen f'rstand und geschiklichkeit.
Doch bitte ich, mach er etvas dafon beit.
- 3 a Glikliche reis vinsche ich inen fon grund mein herzens sel.
Es gei inen vohl und sein tag nit fel.
- b Gliklichkeit zu ire f'rmelung vinschn inen fon herzen grund
und nimals keine umlustge stunt.
- c Geben sie achtung of meine schlech[t]e wort:
h"sch j" firt sie nunmehr hin nach ir vonhaften ort.
- 4 a Dorten wert mein libr son Her Dokter genant.
Ire tugsamkeit, rifos-lamdonos ist schon dort bekant.
- b Dennoch vert man inen dorten fil gresser machen
als er verklich besitzt kvaliteten (ms kvalfiteten) und sachen.
- c Denke er nit, man tut mir veinik koved vas man mir erzeigt,
so f'rlirt er ch"v" seinen koved bei alle leit.
- 5 a Honer zu haben steit inen zuvahr far 100 andre an.
Jedoch pretandir (ms pretandirt) er es nit fon jedrman.
- b Hechstn bitt ich mein herzenlibn sonleben,
dass er mir geher in disn schreibn soll geben.
- c Hit er sich, vas miglech ist, dass keinr of ihm niks soll sagen,
so vert er b'vadaï niks haben zu klagen.
- 6 a Vert der libr son erfordert zu ein patientn zu kommen,
so lass er nit lang far sich krechzen und bromn.
- b Vie ein vind zig er sein kleid odr schlafrok an
und gei er zum jehude, orel und arm-man.
- c Vann er ist schon arm, mus er nit hofart halten,
so vert er haben fil zu f'rvalten.

1 a D' Mordche rofe, herr doktor Mordechai, d v s Marcus — 1 b sehr... leit, här och ofta i fortsättningen ser man att AI:s språklig-het lämnar åtskilligt övrigt att önska — 1 c inen och, ihnen auch — un, und skrevs i enlighet med uttalet sedan de äldsta dokumenten un eller un'; när AI skriver und vinnligger han sig om att imitera grammatisk tyska, s k hyperkorrektion — bescholom, i frid

3 c h"sch j", haschem jisborech, Herren eg namnet, vare lovad

4 a rifos-lamdonos, läkarkunskap — 4 c koved, respekt — ch' v', chas veholile, Gud förbjude

5 a Honer, franska honneur — 5 b observera AI:s genuina bruk av diminutiver — geher, tycka Gehör — 5 c b'vadaï, förvisso

6 a bromn är stavat med vav som vokaltecken, vilket också kan utläsas som o-ljud, jfr tyska brummen. Samma rim 12 b.

- d Vo er bei ein chole komt da ein beisn geroch tut sein,
mus er sich dinkn lassen, es richt sehr schein.
- 7 a Setz er sich bei den chole far den bet
und treib er allerhant freilechkeit und gespet.
b Sag er den chole for allerhant gutn trost und meren
und vie sein choles nit lang vert gevern
- 8 a Cholile dass er ein chole kein trost sollte geben,
vann er schon verklech seht dass er kann nit lebn.
b Chnufe mus er treibn die patientn of allerhant art und veis,
vann sie gleich haben gegesn die farbotne speiss.
c Chen vechesed vert er haben vann er mit die patientn vert heflech sein.
Ein jedr vert gern (ms geren) mit ihm umgein.
- 9 a Tu ich schon reidn vas ich nit tu farstein,
so habe doch fil tuhn mit den hofrat umgein.
b Tag und nacht verde ich far inen beten.
Hasch" j" gebe dass sie ch"v" nit falsch tuhn treten.
c Tu ich felen in disn schreibn in einige sachen,
so tuhn sie doch nit allns far niks machen.
- 10 a Ja, vann sie vollen denken fon anfang vie sie seien zu mir gekomn
und mich far ein fatr angenomn.
b Jacht noch veiniger spektakel hat er mir die zwei jar nit gemacht.
Drum habe inen die libe Blimche zuggedacht.
c Jemrllich hat er sich das erste jar musen kwelen,
bis ich mich les of habe musn zum schadchn ervelen.
- 11 a Kol oilom mus er sich far gute freind machen,
aus keinen menschen, lamdn odr am-horets, darf er auslachen.
b Ki lo nachasch bejankov mag er vol sagen,
abr das andre was ich inen habe f'rboten tu er nit in vint schlagm.
c Kulam kefi echod verden inen f'r ein chochem nennen,
so er of mein schlechte punktezion f'r gut vert erkennen.
- 12 a Lebe er ferner still un einsam vie sein gebrauch hier var,
und geb er sich mit keinen menschn ab (ms af) ganz un gar.
b Lo jale [ve] jovo dass er ch"v" sollte durch ein chevruse in leitn meilr
so verde ich daribr veinen und bromn. / komn,
c Lechol hapoches vill ich betn bejom beis vehei zu abend und morgen
mit die libe schul zu f'rsorgen.
- 13 a Mach er dass der oilom fon sein schabes tut vundr f'rzeiln,
so vert ein jedr j'hude zu ihm eiln.
b Man mag vohl R Benjomin rofe rimn vas er f'r ein berjo ist
un bestendig in sifre musr list.
c Mechtigr rofe ist er in Berlin genant;
dass er zu abends und zu morgens in schul geit, ist uns bekant.
- 14 a Nun ist in Strelitz ein talmud-tore-chevre gemacht.
Dabei mus er sehn dass er nit vert f'racht.

7 a gespet, tyska Gespött, skämt, nojs — 7 b meren, tyska Mähren, amsagor, underhållning — choles, sjukdom

8 a cholile, se 4 c —
8 b Chnufe, förställning — farbotne speis.. Tychsen tillågger som förklaring "vom Doctor"; troiligare verkar det att det är fråga om icke rituellt mat — 8 c Chen vechesed haben, vara vinnande och sympatisk; vanligt uttryck efter Esters bok, kap. 2,17: "nåd och ynnest"

9 b, se 3 c och 4 a

10 a seien, äro; denna presensform är alltjämt den jiddiska — 10 b Jakt och spektakel är väl att ta i figurlig betydelse som uttryck för att kandidat Mordche inte haft sötebrödsdagar — Blimche, "Lillblomman" — 10 c les of, till sist — schadchn, äktenskapsmäklare

11 a Kol oilom, hela världen — lamdn, lärd — am-horets, olärd, efterbliven — 11 b Ki... 4 Mosebok 23,23 Ty hos Jakob skall ej finnas dom (i 1917 års svenska bibelöversättning: ty trolldom båtar intet mot Jakob). AI menar av sammanhanget att döma att man inte kan begära för mycket? — 11 c Ku-

6 a, forts:

Antingen föreligger ofullständigt rim, eller också skall man läsa kumn, såsom i jiddisch. Mot detta strider dock

rimmet i 10 a — 6 b arm-man påminner om jiddisch åremán; arm uttalades enligt pre-jiddiska texter tidigt arem. AI:s skrivning är ett nytt exempel på förtysk-

ning, sk deutschmerisering — 6 c AI skriver vann, inte venn; detta är ej ovanligt i äldre dialekter — 6 d chole, sjukling — beisn, tyska bösen — tut, AI an-

vänder gärna den dialektala omskrivningen med tun — mus, skrivet med zajin, vilket kan tyda på att AI uttalade med tonande s; detta är fallet med jiddisch

- b Neglisent ebi einr mizve tohr er gar nit sein.
So vert er bevade gross untr das idsche gemein.
- c Nun (ms nue) mechte er efschr sagen: vas kan mich ein am-horetz strafen?
Ich abr tu nor seine vortn vidrufen.
- 15 a Somech bin ich mich of seine eigne (ms agne) reid.
So er das nachkomt, habe ich fon ihn alle freid.
b Sforim schas hat gesagt der libr son, alle tag vill er sich machen ein schier, velches ich daran habe grosse begir (ms beger).
c Sof kol dover, vann er sich vill bedenken, es ist ihm gegangen sehr leit, so gedenk er vie er hat gehat jammerzeit.
- 16 a Essen tuh er sein brot in frid und in einsamkeit.
F'rtrag er sich mit all die leit.
b Etlche menschn seinen die jehrzeit den forzuk villn haben.
Daribr mus er och nit fil klagen.
c Es ist besr dass sie sich machen gantz se[n]fmut und tragen ferner keine fedr of den hut.
- 17 a Far fisitn zu machn derfn (ms derbn) sie och keinen taksirn.
Bei einen rechtn man tuhen sie niks f'rlirn.
b Far reseptn zu f'rschreibn derfn sie fon keinen niks begern.
Tut er ihm vas dafohr geben, mach er sich dakegen veren
c Fil und lang musen sie borgen an arme leit.
Es vert zuletzt bezalt zu seinr zeit.
- 18 a Zvischn die leit vert fon meinen libn son jedizirt,
vie er so gar veinig of den gelt reflektirt.
b Zur mizve, sagt die ganze velt, tut sich der dokter schetzen,
vann er ein chole mit medzin kann ergetzn.
c Zum drittn mal tu ich disn punkt repetirn:
dass er ch"v" kein hoffart soll bei sich lassen spirn.
- 19 a Komt er gleich in solchen b'ruf als Partus doktr genant,
so gei er doch ein jedern zur hant.
b Krign und zenkn ist sein netur nimals gevesn.
Ich vollte vinschn dass ihr ergerliche netur verde genesen.
c Kein choles zu endeken vas der patzient nit vill haben,
far seine aigne froi (ms froh) darf er niks sagan
- 20 a Raten tuh ich inen of sein best und gut.
Ich volte inen dinen mit mein blut.
b Respekt an seine schvigereltern vert er one zweifl gebn.
Dadurch macht er sich ein gut leb'n.

15 a Somech, stödjande — reid, tyska Rede — So, dialektal tyska, ifall, så snart — 15 b Sforim schas, ung i Talmud; schas är en förkortning av Talmuds "sex delar" — schier, stycke, lektyr — 15 c Sof kol dover, kort sagt, slut med allt prat

16 c of den hut, Tychsen tillägger som förklaring: wie er als Student that

17 a fisitn, visiter.

18 a jedizirt, bedömt — vie, hurusom — 18 b mizve, merit, förtjänst — chole, sjukling — ergetzn, ty ergötzen, vederkvicka — 18 c spirn, ty spüren, förnimma

19 a lyder hos Tychsen Komt er gleich in solchen *Ruf* als *godol* Doctor genant. Följde han ett annat original? — partus, latin, födelse, förlösning, alltså gynekolog — 19 b netur, skriver i ms med ajin, en bokstav som normalt betecknar e — dass... Tychsen har: dass von ihrer ärgerlicher Nätur (sic) werden genesen — 19 c choles, se 7 a

11 c, forts:

lam kefi echod, alla med en mun — — chochem här ung länd skolman — punktezion, /inter/punktion, här väl även om stavning

12 b Lo... fjärran vare det, eg må det icke uppstiga eller komma; AI citerar lite skämtsam de bla från bords-

bönen på nymånads- och helgdagar välbekanta orden, se Sidor s'fat emet, Stockholm 1970, sidan 289, och även Jüdisches Lexikon s v jaale wejawo chevrose, (dåligt) sällskap; Jüdisches Lexikon, s v Vulgärausdrücke förklarar: Im Rotwelsch: Diebesbande — 12 c lechol hapoches, allraminst — bejom beis vehei, dag två och fem, måndag och

torsdag, dagar för läsning ur Tora

13 a der oilom, folket, menigheten, jfr 11 a — 13 b rimn, tyskans rühmen — berjo, duktig karl — sifre musr, uppbyggelseböcker, religiös litteratur

14 a chevre, sällskap, samfund — 14 b negligent, med tonande s,

franska: slarvig, nonchalant — tohr, får han, medelhögtyskt, i jiddisch alltjämt vanligt hjälppverb — vevade, jfr 5 c b'vadai 15 c efschr, kanske — am-horetz, se 11 a — strafen rimmande med rufen, tyder på uttalet /schtrufn/, jfr jiddisch schtrofn, av medelhögtyskt sträfen. Betydelser här: skada — nor, tyskans nur

- c Rufen sie ihn bei ein chol da fil weibr bisweilen eitzes gebn,
sei er nit ganz umeben.
- 21 a Schabbesschmues (ms -schmeus) mus man bisveilen annemen far gut,
sonstn brengt er den oilom ummut.
- b Schreib er och ein jedern bescheit,
es mag sein ein seroro odr sonstn kleine leit.
- c Stendig infentir er die leit in sein best cheider herein.
so vert ihn wohl sein.
- 22 a Tomid gedenk er an dises schreibn,
so vert menches umheil fon ihm bleibn.
- b Tochen hadover is dises, kein andren zu f'rachtn,
so vert ein jedr mit ihm frelech lachn.
- c Tschuve bitt ich mir aus, alle voch und zeit,
soll mir sein eine grosse freid.

21 a Schabbesschmues,
lite skvaller, Tychsen
översätter Weiberschnack
— — ummut, ty. Un-
mut, missmod, jfr jid-
disch úmetik, ledsen,
nedstämd — 21 b sero-
ro, myndighetsperson —
21 c infentir, i e invitir,
inbjuder — — cheider,
gemak

22 a Tomid, städse —
22 b Tochen hadover, det
väsentliga — 22 c Tschu-
ve, ursäkt.

Som den uppmärksamme läsaren torde ha observerat, upptages en stor del av poemets verser av goda råd och förmaningar till den nye doktorn. (Att råden framträder i skilda grupper beror på det hebreiska alfabetets ordningsföljd och poetens bristande flexibilitet). Den patriarkaliske myndighetspersonen Aaron Isaac tar inte oväntat tillfället i akt för att ge sin protégé många moraliska rekommendationer. Dessa var kanske inte ur vägen när det gällde Marcus Moses. Aaron tycks ha haft en föräning av att herr doktorn inte skulle komma att uppföra sig så som det anstode en judisk eskulap.

Man fäster sig emellertid vid några råd, som i betraktande av läkarens finansiella situation med ty åtföljande behov av att tjäna sig upp, förefaller märkliga. Det gäller bl a raderna 6 b och 17 a—c. I det förra fallet kan Aaron Isaac, som liksom alla goda judar på den tiden var ganska väl förtrogen med de talmudiska traktaterna, ha haft i tankarna förmaningen till alla judiska läkare att vid sjukvisiter inte skilja mellan jude och icke-jude. (H Friedenwald, *The Jews and Medecine*, Baltimore 1944, III, "The Ethics of the Practice of Medicine from the Jewish Point of View", s 18 refererar till Talmud, traktat Gittin 61 a, där det heter: Vi bispringa de utblottade bland hedningar lika väl som dem i Israel, vi besöka de sjuka bland hedningar lika väl som dem i Israel . . .) När det gäller budet att behandla den medelösa sjuklingen gratis, så är detta säkerligen inspirerat av allmän judisk läkareetik (antyydd

i *Schulchan aruch*, Yorah Deah).

Några ord bör tilläggas om Aaron Isaacs skriftspråkstyska, särskilt som denna kommer till uttryck i vår dikt och som poeten valt att göra så standardlik som möjligt.

Först och främst skall understrykas, att Aaron Isaacs språk inte var vad vi normalt kallar jiddisch. Beträffande användningen av denna term råder en olycklig terminologisk oklarhet, vilken många gånger synes återspegla en begreppsförvirring. I strikt mening bör termen jiddisch reserveras för den form av judetyskt "smältspråk" — med under seklernas lopp ackumulerade heterogena sydtyska dialektele- ment — som efter att bildligt talat nästan to- talt ha skurit av förbindelserna med de tysk- talande områdena, kom att på slaviskt område utveckla sig till ett oberoende tungomål, först använt som talspråk och, efter den östeuropeis- ka Upplysningens genombrott på 1800-talet (den sk Haskå'le [Haskala']) också som skriftspråk.

Den tyska som Aaron Isaac talade och skrev är vad man brukar kalla "väst-jiddisch" (i mot- sats till öst-jiddisch), en illa vald term, efter- som ledet -jiddisch ingår däri. "Väst-jiddis- kan" är en slags dialektal tyska, men utan lo- kalisering till något geografiskt dialektområde. Den har under tiden från 1600-talet varit ut- satt för starkt tryck från den egentliga tyskan i den allt starkare emancipationens och assimi- lationens spår. Det markerat popularistiska dra- get i denna judetyska koiné hade medfört en regellöshet i ändelser, genus- och kasanvänd- ning osv, vilken måste chockera var och en som är van vid standardtyskans stränga struk- tur.

"Väst-jiddiskan" var, liksom än i dag den

Forts sei . . . Tychsen: Sey er,
wie er sonst pflake, nit
20 c eitzes, råd — — ganz uneben

egentliga jiddiskan, starkt uppblandad med hebreisk-aramaiska ord och vändningar, element som hade börjat inkorporeras från äldsta diaspora-tid, alltsedan judar talat värdfolkens språk med inkorporering av egna ord. (Dessa var mestadels hämtade från talmudstudiernas värld och fick i dagligt tal lätt en överförd betydelse). Men även "värdfolkstermer" togs upp och fördes vidare, när minoriteterna tvingades bryta upp för att söka nya boplatser. Så var t ex fallet med många franska ord som användes i tidigare judetyska av emigranter från väster som efter korstågen flytt in i Bayern.

Väst-jiddiskan var, som sagt, stadd i utdöende på Aaron Isaacs tid, men den var inte död — det är den fö inte i dag heller, rester finns kvar framför allt i Elsass med omnejd — och hebraismerna utgjorde ett livskraftigt element. Den hade rentav utbildat vissa ord

som de talande förde med sig över hela Väst-europa. Ett sådant är utan tvivel det som i vårt land resulterade i brödtermerna *bergis*, resp. *barkis*, och som var föremål för en artikel i denna tidskrift, 1979:2, s 1—5.

Som nordlig judetyska betraktat var Aaron Isaacs språk, sådant det framträder i hans diktning, ändå rent, om man nu kan tala om "ren", när det gäller en sådan jargong. Men när Aaron Issac några decennier senare, i Stockholm, efter daglig kontakt med svenskan, skriver ned sina memoarer, har hans språk genomgått den naturliga förändring som uppstår vid "languages in contact", som den moderna termen lyder. Det är alltså judetyska, men denna har medvetet eller omedvetet färserats med sk svecismer. Han talar om *die klog*, "klockan" vid tidsangivelse, han nämner en *schuskerl*, "skjutskar" m m. Sådant kan man knappast ha lärt sig nere i Mecklenburg.

(Lite) fri översättning av Aaron Isaacs hyllningsdikt*

Aaron Isaac underdånigst sig förmäta
att som sin son tilltala den som Doktor Märten heter.
Ack, huru innerligt jag här beklagar,
att sonen nu att dra sin kos behagar.
Alltså, jag önskar prisa doktors värde,
när han i frid nu drager sina färde.
Beklagligt nog var honom aldrig givet
en chans till bra avancemang i livet.
Ber tusen gånger om pardon
för denna min ovärdiga person.
Bevärdigas ändock att nyttja mina hävor
till trots av mina mycket svaga gåvor.
God färd jag önskar er av all min själ
och att det mände gå er väl.
Gratulationer till förmälningen jag bringar,
och så att ledsamheter lyckan ej förringar.
Gack, följ mitt enkla råd och ni skall märka
att Herren för er till den ort där ni skall verka.
Där blir min käre son herr doktor titulerad
och som ett ljus i läkekonsten estimerad.

Dock finns det risk att han där hedras mer
än han förtjänat, så jag ber
driv ej förväntningar på äran alltför mycket;
ni kan förlora hela stycket.
Heder och ära förtjänar han mer än hundra,
men fordra ej att alla skall beundra.
Högst gärna vill jag att han lånar mig sitt öra
och verkligen följer det jag vill att han skall göra.
Håll sig i skinnet, undvik hopens snack
så slipper han förvisso från allt pack.
Vill någon patient herr doktors konsultera,
så skall han inte stegen retardera.
Vips på med rock och med peruk och spring,
om jude, icke-jude, fattig, rik, betyder ingenting.
Vid medellöshet, tag inte alls betalt,
med tiden lönar sig den väg du valt.
Skulle sjukling lukta gruvligt illa,
så får han visa sig odören gilla,
slå sig vid huvudgården ned och skoja,
så sjuklingen helt glömmer att sig oja.
Säg patienten att han snart blir bra,
ge honom tröst och hopp som han vill ha.
Helt ofrånkomligt är att sådan sjukling vaktas
som måste som ett hopplöst fall betraktas.
Här fordras teaterspel så långt det går,
om än han ätit sånt man inte får.
Heders om han om alla sig beflitar,
så var och en på honom litar.
Tror att jag gör mig skyldig till tomt prat;
har ändå talt vid mången magistrat.
Träget ber jag morgon, kväll, för edert väl.
Nu give Herren att det — gubevare — ej slår fel.
Tar jag i dessa verser fel på något sätt,
så skall väl ändå somligt träffa rätt.

* Försök har i denna tolkning gjorts att imitera Aaron Isaacs uppställning efter det hebreiska alfabetet. Då detta emellertid upptar ljud som saknar motsvarighet i svenskan, har vissa bokstäver fått motsvaras av närmast liknande. Detta gäller förutom alef, som ju ej = svenskans a, zajin = tonande s, chet = "tyskt" ach-ljud, ajin = "mjuk guttural" vilken dock används för e-ljud och zade (svenskt z uttalas ju mestadels som vanligt s).

Ja, tänk så ni såg ut när ni kom hit
och fick ett riktigt hem för allt ert slit.
Jakt och spektakel har ni måst försaka,
men se, nu har jag skaffat er en maka.
Jämmerliga var hans dagar första året,
så jag fick skaffa Blümke som plåster på såret.
Kom väl ihåg: båd' lärd och lekt skall han uppskatta.
Åt ingen mänska får han stå och skratta.
Knappt något — står det — rår på Jakobs söner,
men annars skall han lyss till mina böner.
Kanske att alla med en mun om hans duglighet berättar,
så jag kan hoppas att han min stavning rättar.
Lev väl framöver, lugnt som här han pläгат,
och tige han alltfört, som här han tegat.
Låt bli att ty sig till allsköns kumpaner;
det skulle störa alla mina planer!
Likväl, beflita er om gudstjänsttider,
så att ert liv ej mot all ordning strider.
Må envar om hans sabbatsvila komma underfund,
då får han varje jude till sin kund.
Med dr Benjamin är det ju så att alla prisar hur
han väl behärskar from litteratur.
Med framgång sköter han sitt läkarkall
och hinner med sitt gudstjänstliv i alla fall.
Nu sägs att Strelitz fått en talmudstudiegrupp.
Det vore väl om han i denna slöte upp.
När så det gäller våra bud, så många som vi har,
blir han berömd bland folk om han dem iakttar.
Nu kan han kanske säga: en ren analfabet,
vad rör det mig i ryggen att han vet.
Så därför utgår jag ifrån hans egna ord:
Om dem han håller, är hans lycka gjord.
Sitt talmudstycke vill han läsa varje dag.
Det låter utmärkt, sådant gillar jag.
Se, ärligt sagt, så är den nu förliden
den allra värsta pinotiden.
Åt nu ditt bröd förnöjsamt och i frid
och lev i endräkt med allt folk och utan strid.

Än finns det de som bara ser till sitt,
men sådana, dem blir man aldrig kvitt.
Är det då inte bättre att
ta't lugnt och sluta rulla hatt?
För läkaren jag här strax poängtera vill:
för besök hos ärligt folk hugger man ej till.
Fria recept jag önskar få rekommendera;
ej ens dusörer tar man mot numera.
Full kredit beviljar man till dem som inget har;
i sinom tid betalas skulden av envar.
Si, jag har hört från folk med klart förnuft
att ni, min son, tar pengar mest för luft.
Såsom sitt mål ser doktorn helt med rätta
att patientens onda underlätta.
Sist men ej minst jag här inskräpa vill:
att visa ödmjukhet hör varje doktor till.
Kan han en sjukling hjälpa med sin medicin,
det spelar ingen roll varhelst han griper in.
Konflikter har han aldrig gillat riktigt;
tag avstånd ifrån dem, det menar jag är viktigt.
Respektera skall han patienten och sig böja.
Ej ens för hustrun får han sin vetskap röja.
Råda eder vill jag så som förstånd jag haft
och bistå er av all min kraft.
Rätt bör han respektera hustruns mor och far.
Då uppför han sig riktigt i alla sina dar.
Schablon och snack får man ibland helt enkelt svälja;
om ej tar man sig till att värre välja.
Skicka genast besked till stor såväl som liten,
till både fattigfolk och till samhällseliten.
Schangtilt bör han se till att envar invitera
till sin salong och även att traktera.
Tag städse hänsyn till vad här står skrivet,
så skall han säkert framgång ha i livet.
Till syvende och sist, är detta huvudsak
och källa till ett lyckligt liv, efter min smak.
Tillgift utber jag mig av allesamman
till ömsesidig fröjd och gamman.

Aaron Isaacs dikt i hebreisk kvadratskrift

איך ווערדי מיר איין גרוש דריסטקייט נעמין,
אונד מיין ליבן ר מרדכי רופא אלז סיין בענין
אך, עש איזט מיר זעהר גרוש באנג אונד לייט,
דאש מיין ליבר זון נימט פון מיר אפשטייט.
איך וויל אינן אוך דעשפאלטן מיט אייני קליינה שריפט ביגלייטן,
אונד וויל וויגשן זיין וועג בשלום צו בישויטן.
ביז היר הער האט זיך נימאלש וואלין דיא גילעגינהייט בעבן,
אום איין קליינה פוענדרונג מאכין זיין לעבן.
בין איך צוואהר זעהר קליין אונד שלעכט,
זוא ביטש 1000, נעם ער עש ניט אן פר אומרעכט.
בוואושט איזט מיר מיין ווייניגן פרושטאנט אונד גשיקליכקייט,
דאך ביטי איך, מאך ער עטוואש דאפון בייט.

גליקליכה רייז ווינשה איך אינג פון גרונד מיין הערסצין זעל,
 עש גיט אינג וואהל אונד זיין טאג ניט פעל.
 בליקליכקייט צו אירע פרטעלונג ווינשן אינג פון הערסצין גרונד,
 אונד נימאלש קייני אומלוסטגי שטונד.
 געבן זי אכטונג אוף מיינה שלעכטי ווארט,
 השי" פירט זיא בואסערהר הין נאך איר וואונהאפטין ארט.
 דארטין ווערט מיין ליבר זון הער דאקטור גינאנט,
 אירע טובזאמקייט, רפאות למדנות, איזט שון דארט ביקאנד.
 דענאן ווערט מאן אינג דארטן פיל גרעסר מאכין,
 אלס ער וועקליך ביזיטץ קוואליפטן אונד זאכין.
 דענקי ער ניט מאן טוט מיר וויינק כבוד וואש מאן מיר ערצייגט,
 זוא פרלירט ער ח"ו זיינן כבוד בייא אלי לייט.
 האנער צו האבין שטייט אינג צוזאהר פר 100 אנדרי אן,
 יעדאן פרעז אנטירט ער עש ניט פון יעדומאן.
 העכשטן ביט איך מיין הערסצין ליבן זון לעבן,
 דאש ער מיר גייער איך דיזן שרייבן זאל געבין.
 היט ער זיך וואש מעגליך איזט דאש קיינער אויף אים ניקס זאל זאגין,
 זוא ווערט ער בוודאי ניקס האבין צו קלאגין.
 ווערט דער ליבר זון ערפאדירט צו איין פאטציענטן צו קומן,
 זוא לאז ער ניט לאנג פר זיך קרעכצין אונד ברומן.
 וויא איין ווינדר ציב ער זיין קלייד אדר זיין שלאףראק אן,
 אונד גייא ער צום יהודא, ערל אונד ארם מאן.
 ו וען ער איזט שון ארט, מוז ער זיך ניט האפארט האלטיין,
 זוא ווערט ער האבין פיל צו פרוואלטיין.
 זוא ער בייא איין קולה קומט, דא איין בייזן גיראך טוט זיין,
 מוז ער זיך דינקן לאזין עש ריכט זעהר שייך.
 זעטן ער זיך בייא דען חולה פר דען בעט,
 אונד טרייב ער אלירהאנט פרייליכקייט אונד גישפעט.
 זאג ער דען חולה פאהר אלירהאנט גוטן טרושט אונד מערין,
 אונד וויא זיין חולית ניט לאנג ווערט ניווערין.
 חלילה דאש ער איין חולה קיין טרושט זאלטי געבין,
 וואן ער שון וועקליך זעהט דאש ער קאן ניט לעבן.
 חניפה מוז ער שרייבן דיא פאטציענטן אוף אלירהאנט ארט אונד ווייט,
 וואן זיא גלייך האבין גיגעסן דיא פרבאטני שפייט.
 חן וחסד ווערט ער האבין וואן ער מיט דיא פאטציענטן ווערט העפלליך זיין,
 איין יעדער ווערט גערן מיט אים אום גיין.
 טוא איך שון ריידן וואש איך ניט טוא פרשטייאן,
 זוא האבי דאך פיל טאהן מיט דען האפראט אומגאייך.
 טאג אונד נאכט ווערדי איך פר אינגן בעטיין,
 השי" געבלי דאש זיא ח"ו ניט פאלט טאוהן טרעטיין.
 טוא איך פעלין אין דיזן שרייבן אין איינגן זאכין.
 זוא טאוהן זיא דאך ניט אלנש פר ניקס מאכין.
 יא, וואן זיא וואליך דענקין פון אנפאנג, וויא זיא זיינן צו מיר גיקומן,
 אונד מיך פר איין פאסר אנגינומן.
 יאכט נאך וויינער שפעקטאקיל האט ער מיר דיא צווייא יאר ניט גימאכט,
 דרום האבי אינגן דיא ליבה בלימכה צוגידאכט.
 יעמליך האט ער זיך דאש ערשטי יאר מוזן קוועלין,
 ביז איך מיך לסוף האבי מוטן צום שדכן ערוועלין.
 כל עולם מוז ער זיך פר בוטי פריינד מאכין,
 אדש קיינגן מענשלין, למדן אדר עם הארץ, דארף ער אושלאכין.
 כי לא נחש בעיקב מאג ער וואל זאגין,
 אבר דאש אנדרי וואש איך אינגהאבי פארבאטיין, טוא ער ניט אין ווינט
 שלאגן.
 כולם כפי אכד ווערדין אינגן פר איין חכט נענין,
 זוא ער אוף מיינה שלעכטי פונקטיציאן פר גוט ווערט ערקענן.
 לעבי ער פערניר שטיל אונד איינזאם וויא זיין גיבורן היר וואו,
 אונד גיב ער זיך מיט קיינגן מענשן אפ באנץ אונד גאהר.
 לא יעלה זיבא דאש ער ח"ו זאלטי דארן איין חבורות אין לייטן מיילער קומן,
 זוא ווערדי איך דאוויבר וויינגן אונד ברומן.
 ילכל הפחות וויל איך בעטיין ביום ב"זה" צו אביגד אונד מארגין,
 מיט דיא ליבה שול צו פוזארגין.

מאן ער דאש דער עולם פון זיין שבת טוט וואונדר פרייליך,
זוא ווערט איין יעדער יהודא צו אים איילן.
מאן מאג וואהל ר"בנימן רופא רימן וואש ער פרא איין בריו איזט,
אונד בייטענדיג אין סיפרה מוסר ליסט.
מעכטיגער ראפא איזט ער אין בערלין בינאנט,
דעש ער צו אביגדש אונד צו מארגינגט אין שול גייט איזט אונד בעקאנט.
נון איזט אין שטרעליטץ איין תלמד תורה חברה בימאכט,
דאבייא מוז ער זעהן דאש ער ניט ווערט פראכט.
נעגליטשטן בייא איינר מצווה טאהר ער נאך ניט זיין,
זוא ווערט ער בוודי גרוש אונטר דאש ידשי גימייין.
נוא מעכטי ער אפטר זאגין: "וואש קאן מיך איין עם הארתיך שטראפין?"
איך אבר טוא נאר זיינה ווארטן ווידר רופין.
סומך בין איך מיך אוף זיינה אגני ריידן
זוא ער דאש נאך קומט, האבי איך פון אין אלי פרייד.
ספרים ש"ס האט גיזנט דער ליבר זון אלי טאג וויל ער זיך מאכין איין שיער,
וועלכט איך דארן האבי גרושי ביגער.
סוף כל דבר, וואן ער זיך וויל בדענקין, עש אישט אים גיבאננין זעהר לייט,
זוא גידענק ער וויא ער האט גיהאט ימרייט.
עשין טוה ער זיין ברוט אין פריד אונד אין אייןזאמקייט,
פוטראג ער זיך מיט אל דיא לייט.
עטליכע מענשין זיינען דיא יעדער צייט דען פארצוג ווילן האבין,
דאריבר מוז ער אוך. גיט פיל קלאגין.
עש איזט בעשר דאש זיא זיך מאכין גאנטץ זעפמוט,
אונד טראגין פערניר קיינה פערד אוף דען הוט.
פר עזיטן צו מאכן דערבן זיא אוך קיינן טאקסירין,
בייא איינן רעכטן מאן טוהאן זיא ניקס פולירן.
פר רעפטן צו פושרייבן דערפן זיא פן קיינן ניקס ביגערן,
טוט ער אים וואש דאפאהר געבין, מאך ער זיך דאקעגין ווערין.
פיל אונד לאנג מוזין זיא בארגין אן ארמה לייט,
עש ווערט צורלעטץ ביצאלט צו זיינר צייט.
צוויטן דיא לייט ווערט פון מיינן ליבן זון יעדיצירט
וויא ער זואגאר וויינג אוף דען געלט רעפליקטירט.
צור מצווה זאנט דיא גאנצה וועלט טוט זיך דער דאקסיר סעטצין
וואן ער איין חולה מיט מעדצין קאן ערגעטצן.
צם דויטן מאהל טוא איך דיזן פונקט רעפארטירן,
זיט ער ח"ו קיין האפארט זאל בייא זיך לאזין שפירן.
קומט ער בלייך אין זאלין ברוף אלש פארטום דאקטר בינאנט,
זוא גייא ער דאך איין יעדירן צור האנט.
קריגן אונד צענקין איזט זיין נעטור נימאלט גיוועזן.
איך וואלט ווינשן דאש איר ערגעליכע נעטור ווערדי גינעזין.
קיין חולות צו ענדעקין וואש דער פאטציענט ניט וויל האבין,
פר זיינה אייגנה פרוה דארף ער ניקס זאגין.
דאסין טאהר איך אינן אוף זיין בעשט אונד גוט,
איך וואלט אינן דינן מיט מיין בלוט.
רעשפעקט אן זיינע שוויגעלעטריין ווערט ער אנה צווייפל געבן;
דאדורן מאכט ער זיך איין גוט לעבן.
רופין זיא אין בייא איין חולה דא פיל ווייבר ביזוויילן אצות געבן,
זייא ער ניט גאנץ אומעבין.
שבתשמעות מוז מאן ביזוויילן אננעמין פר גוט,
זונשטן בוינגט ער דען עולם אוממוט.
שרייבער אוך איין יעדורן ביישייט,
עש מאג זיין איין שורה אדר זונשטן קליינה לייט.
שטענדיק אינפענטיר ער דיא לייט אין זיין בעשט חידר אריין,
זוא ווערט אין וואהל זיין.
תומיד גידענק ער אן דיזש שרייבן,
זוא ווערט מעכנט אומהילל פר אין בלייבן.
חוכין הדיבר איזט דיזש, קיין אנדריין צו פראכטן,
זוא ווערט איין יעדער מיט אים פרייליך לאכן.
תשובה ביט איך מיר אוש אלי וואך אונד צייט,
זאל מיר זיין איינה גרושה פרייד.